

Розділ XIII Злочини проти безпеки руху та експлуатації транспорту

§ 1. Поняття і система транспортних злочинів

Із розвитком транспорту збільшується потужність транспортних засобів і швидкість їх руху, що має важливе значення для розвитку суспільства. Проте це спричиняє і негативні явища, тому що більш тяжкими стають наслідки транспортних подій, у яких гинуть люди, втрачаються матеріальні цінності. Боротьба з транспортними злочинами за сучасних умов набуває важливого значення, про що свідчить виділення цих злочинів у самостійний розділ Особливої частини КК. Головною ознакою, за якою транспортні злочини об'єднані в одну групу, є їх єдиний родовий об'єкт. Таким об'єктом є відносини, які забезпечують безпеку руху та експлуатації усіх видів механічного транспорту.

Безпосередні об'єкти окремих транспортних злочинів лежать у площині родового об'єкта, хоча і мають свої особливості. Вони залежать насамперед від видів транспорту, на яких можуть бути скоєні ці злочини, а також від характеру об'єктивної сторони і кваліфікуючих обставин. Зокрема, деякі злочини можуть бути вчинені із застосуванням насильства або погроз, у зв'язку з чим виникає питання про додатковий безпосередній об'єкт — життя і здоров'я особи.

Предметом цих злочинів є транспортні засоби, шляхи сполучення, споруди на них, транспортні комунікації, вокзали, засоби зв'язку, сиг-налізації, автоматизації, які забезпечують безпеку руху транспортних засобів.

З об'єктивної сторони ці злочини сконструйовані по-різному. Більша частина цих посягань описана в законі як злочини з матеріальним складом, менша частина — з формальним.

У злочинах з матеріальним складом об'єктивна сторона характеризується діянням, наслідками і причинним зв'язком між ними.

Діяння в цих злочинах виражається в дії або бездіяльності особи. Деякі злочини (наприклад, пошкодження шляхів сполучення і транспортних засобів) можуть бути вчинені лише шляхом дії.

У багатьох злочинах діяння виражається в порушенні певних правил. Це означає, що диспозиції таких статей є бланкетними, тому для встановлення факту порушення цих правил необхідно звертатися до відомчих нормативних актів, які регламентують поведінку працівника транспорту або іншого учасника дорожнього руху. Важливо точно визначити, які статті, пункти, параграфи нормативних актів порушені та у чому це порушення виявилось.

Обов'язковою ознакою злочинів з матеріальним складом є наслідки.

Наслідками у статтях цього розділу КК названі: загибель однієї або кількох осіб, тяжкі, середньої тяжкості тілесні ушкодження, а також велика матеріальна шкода, інші тяжкі наслідки.

Відповідальність за транспортні злочини диференційована залежно від тяжкості наслідків, що настали. Тому тяжкі тілесні ушкодження, загибель однієї або кількох осіб вказані в деяких статтях як кваліфікуючі обставини.

Під іншими тяжкими наслідками, які зазначені в деяких статтях, слід розуміти тяжкі або середньої тяжкості тілесні ушкодження, а також велику матеріальну шкоду.

При встановленні матеріальної шкоди, яка спричиняється в транспортних подіях, необхідно враховувати вартість знищених або пошкоджених транспортних засобів, вантажів, шляхів сполучення, споруд на них і т. д.

Своєрідними наслідками, які вказані у деяких статтях, є створення небезпеки для життя людей або настання інших тяжких наслідків. Така небезпека створюється внаслідок порушення правил безпеки руху або експлуатації транспорту, недоброякісного ремонту або пошкодження шляхів сполучення чи транспортних засобів. У технічній системі транспорту відбуваються певні зміни і створюється реальна можливість настання тяжких наслідків, тобто високий ступінь імовірності їх настання. Ці зміни в технічній системі транспорту порушують нормальне її функціонування, чим заподіюється шкода об'єкту злочину. Така небезпека (загроза) виступає і як ознака злочинного діяння, і як нерозривний з ним своєрідний наслідок. Обов'язковим у таких ситуаціях є встановлення причинного зв'язку між діянням особи і змінами, що відбулися в технічній системі транспорту.

Третьою обов'язковою ознакою об'єктивної сторони злочинів з матеріальним складом є причинний зв'язок між діянням і наслідками, що настали. У справах даної категорії для її встановлення призначаються експертизи.

Суб'єктивна сторона транспортних злочинів визначається залежно від складності її об'єктивної сторони. Злочини з формальним складом вчиняються з прямим умислом. У злочинах з матеріальним складом необхідно встановлювати психічне ставлення особи до діяння і його наслідків, що має важливе значення для кваліфікації і призначення покарань.

Суб'єктом транспортних злочинів є особа, яка досягла 16-річного віку. Лише за пошкодження шляхів сполучення і транспортних засобів (ст. 277 КК), угон або захоплення залізничного рухомого складу, повітряного, морського чи річкового судна (ст. 278 КК), а також незаконне заволодіння транспортним засобом при кваліфікуючих обставинах (ч. 2 і ч. 3 ст. 289 КК) відповідальність настає з 14-річного віку.

Деякі транспортні злочини, наприклад порушення правил безпеки руху або експлуатації залізничного, водного чи повітряного транспорту, може здійснювати лише працівник транспорту, тобто спеціальний суб'єкт (ст. 276 КК).

Таким чином, під транспортними злочинами слід розуміти передбачені кримінальним законом, суспільно небезпечні діяння, що посягають на безпеку руху та експлуатації усіх видів механічного транспорту, а також магістрального трубопровідного транспорту.

У розділі XI Особливої частини КК ці злочини розміщені в певній системі. При цьому враховується тяжкість злочину, а також види транспорту, на яких вони вчиняються. На першому місці стоять злочини, які вчиняються на залізничному, водному і повітряному транспорті (статті 276-285 КК), на другому — на автомобільному і міському елек-тротранспорті (статті 286-290 КК). Завершують главу злочини, що виражаються в порушенні чинних на транспорті правил та в пошко-дженні магістральних трубопроводів (статті 291, 292 КК).

Розміщення транспортних злочинів за певною системою дає можливість більш правильно конструювати санкції цих статей, що підвищить ефективність кримінально-правових заходів боротьби з цими посяганнями, поліпшить статистичний облік цих злочинів тощо.

Безпосереднім об'єктом першої групи посягань є відносини, що забезпечують безпеку руху та експлуатації залізничного, водного і по-вітряного транспорту; другої групи — безпеку руху та експлуатації автомобільного і міського електротранспорту; третьої групи — без-печне функціонування всіх видів механічного та магістрального тру-бопровідного транспорту.

Як уже зазначалося, відповідальність за більшість транспортних злочинів диференційована залежно від тяжкості наслідків, що настали. Враховуються при цьому тяжкість тілесного ушкодження, загибель одного чи декількох осіб, а також розмір матеріальної шкоди. Крім того, у статтях цього розділу законодавець передбачає інші кваліфікуючі обставини, такі як: здійснення злочину за попередньою змовою групою осіб (ч. 2 ст. 278, ч. 2 ст. 280, ч. 2 ст. 289, ч. 2 ст. 292 КК); організованою групою (ч. 3 ст. 278, ч. 3 ст. 280, ч. 3 ст. 289, ч. 3 ст. 292 КК); з насиль-ством, яке не є небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого, або з погрозою застосування такого насильства (ч. 2 ст. 278, ч. 2 ст. 289 КК); з насильством, небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого, або з погрозою застосування такого насильства (ч. 3 ст. 278, ч. 3 ст. 280, ч. 3 ст. 289 КК); вчинення злочину повторно (ч. 2 ст. 280, ч. 2 ст. 289, ч. 2 ст. 292 КК).

Розглянемо ці обставини. Поняття групи, що вчинила ці зло-чини за попередньою змовою або організованою групою, подано у ст. 28 КК.

Якщо така організована група озброєна вогнепальною або холодною зброєю і має на меті напад на транспортні підприємства, установи, організації чи на окремих осіб, то відповідальність настає за бандітизм (ст. 257 КК).

Під насильством, яке не є небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого, слід розуміти нанесення ударів, побоїв, викручування рук, утримання, зв'язування або позбавлення волі іншим способом, заподіяння легкого тілесного ушкодження, яке не спричинило коротко-часного розладу здоров'я або незначної втрати працездатності. Психічне насильство виражається в погрозі застосування зазначеного фізичного насильства.

Небезпечним для життя і здоров'я насильством визнається заподіяння потерпілому легкого тілесного ушкодження, яке спричинило короточасний розлад здоров'я або незначну втрату працездатності, середньої тяжкості або тяжкого тілесного ушкодження, а також інші насильницькі дії, які не спричинили вказаних наслідків, але були небезпечними в момент застосування такого насильства (насильство, що спричинило втрату свідомості, здавлювання шиї, скидання з транспортного засобу, що рухається, застосування спеціальних засобів, зброї тощо). Психічне насильство виражається в погрозі застосування фізичного насильства.

Повторністю злочинів відповідно до ч. 1 ст. 32 КК визнається вчинення двох або більше злочинів, передбачених тією самою статтею або частиною статті Особливої частини КК. Наприклад, повторним вважається заволодіння транспортним засобом, якщо йому передувало таке ж заволодіння (ч. 2 ст. 289 КК).

---

§ 2. Злочини, що посягають на безпеку руху та експлуатації залізничного, водного і повітряного транспорту

Порушення правил безпеки руху або експлуатації залізничного, водного чи повітряного транспорту (ст. 276 КК). Стаття має три частини. У частині 1 ст. 276 КК подано опис об'єктивної сторони основного складу цього злочину. Вона полягає в порушенні працівником залізничного, водного або повітряного транспорту правил безпеки руху або експлуатації транспорту, а також недоброякісному ремонті транспортних засобів, колій, засобів сигналізації та зв'язку, якщо це створило небезпеку для життя людей або настання інших тяжких наслідків.

Залізничний транспорт охоплює загальну мережу залізниць, ме-трополітен, а також під'їзні колії великих підприємств, що включені в загальну мережу залізниць. Водний транспорт — це морський і річ-ковий транспорт, за винятком різних маломірних суден (човни, байдар-ки тощо). До повітряного транспорту слід відносити різні літальні апарати (літаки, вертольоти, дирижаблі, планери тощо) незалежно від форми власності на них. Окрім повітряних суден предметом злочину є аеропорти, аеродроми, посадкові смуги, наземне устаткування, інші засоби, що забезпечують безпеку польотів.

Об'єктивна сторона цього злочину характеризується: а) діянням; б) наслідками; в) причинним зв'язком між ними.

Діяння в даному злочині полягає: 1) у порушенні правил безпеки руху; 2) у порушенні правил експлуатації; 3) у недоброякісному ре-монті технічних засобів транспорту.

Порушення правил безпеки руху на залізничному транспорті може виявлятися в перевищенні швидкості руху, у прояві неухважності при виконанні маневрових робіт, у проїзді сигналу світлофора, що забороняє рух, та ін. На водному транспорті — це порушення правил при-чалювання і швартування суден у відсутності постійного спостережен-ня за станом водного шляху, неправильне розходження із зустрічними суднами і т. д. На повітряному транспорті — це порушення правил посадки літальних апаратів, недотримання встановлених маршрутів і висоти польоту, перевищення швидкості при посадці та ін.

Порушення правил експлуатації транспорту полягає в недотриман-ні габаритів, порядку укладання вантажів і їхнього закріплення, у не-дотриманні вимог, рекомендованих до технічного стану засобів тран-спорту, окремих його механізмів і т. ін.

Діяння з об'єктивної сторони може виражатися також у недобро-якісному ремонті транспортних засобів, шляхів сполучення, споруд на них, засобів сигналізації і зв'язку (наприклад, слюсар з ремонту вагонів не усуває несправність гальмового обладнання, внаслідок чого створюється небезпека для життя людей).

Наслідками цього злочину, передбаченого в ч. 1, є створення не-безпеки для життя людей або настання інших тяжких наслідків. Їх характеристику подано в § 1 цього розділу.

Обов'язковою ознакою об'єктивної сторони є причинний зв'язок між діянням і його наслідками.

Суб'єктивна сторона даного злочину вимагає встановлення пси-хічного ставлення особи до діяння і його наслідків. Що стосується діяння, то воно може бути вчинене з прямим умислом або через зло-чинну недбалість. До наслідків вина може бути тільки необережною, у вигляді злочинної самовпевненості або недбалості.

Суб'єктом злочину можуть бути тільки працівники залізничного, водного і повітряного транспорту.

Частина 2 ст. 276 КК передбачає більш сувору відповідальність за ті самі діяння, якщо вони спричинили потерпілому середньої тяжкості чи тяжкі тілесні ушкодження або заподіяли велику матеріальну шкоду, ч. 3 — за ті самі діяння, якщо вони спричинили загибель людей. Для цього достатньо настання смерті хоча б однієї людини.

Пошкодження шляхів сполучення і транспортних засобів (ст. 277 КК). Стаття містить три частини. У частині 1 подано опис ознак об'єктивної сторони складу злочину: умисне руйнування або пошкодження шляхів сполучення, споруд на них, рухомого складу або суден, засобів зв'язку чи сигналізації, а також інші дії, які спрямовані на приведення зазначених предметів у непридатний для експлуатації стан, якщо це спричинило чи

могло спричинити аварію поїзда, судна або порушило нормальну роботу транспорту, або створило небезпеку для життя людей чи настання інших тяжких наслідків.

Предметом злочину охоплюються всі засоби транспорту, пристрої й механізми, які забезпечують безпеку руху й експлуатації залізнично-го, водного і повітряного транспорту. Це лише такі пристрої й механізми, що забезпечують нормальне функціонування технічних систем транспорту і тим самим — нормальне існування відносин у сфері безпеки руху й експлуатації транспорту.

Руйнування шляхів сполучення і транспортних засобів — це проти-правний вплив на ці предмети шляхом порушення їх цілісності й структури, внаслідок чого вони стають непридатними для експлуатації згідно зі своїм цільовим призначенням.

Пошкодження шляхів сполучення і транспортних засобів — це протиправний вплив на ці предмети, коли з ладу виводяться окремі їх частини й механізми, тому вони в цілому стають непридатними для експлуатації згідно зі своїм цільовим призначенням.

Інші дії, що призвели зазначені предмети у непридатний для експлуатації стан, — це такий протиправний на них вплив, у результаті якого технічно справні механізми та елементи транспорту тимчасово (у даній ситуації) приводяться в непридатний для експлуатації стан. Наприклад, накладення на рейки залізничної колії шпали, колоди, переміщення сигнального вогню на фарватері водного шляху, відключення окремих приладів і механізмів.

Наслідки пошкодження шляхів сполучення і транспортних засобів можуть бути різними. Аварією, про яку йдеться у ч. 1 ст. 277 КК, є сходження рухомого складу з рейок, пошкодження транспортних засобів, їх зіткнення, посадка судна на мілину і т. п. Порушення нормальної роботи транспорту може полягати у зриві графіка руху транспортних засобів, у затримці доставки вантажів і пасажирів і т. д.

У частині 2 ст. 277 КК встановлено відповідальність за ті самі діяння, якщо вони спричинили потерпілому середньої тяжкості чи тяжкі тілесні ушкодження або заподіяли велику матеріальну шкоду, а в ч. 3 — якщо вони спричинили загибель людей. Характеристику цих обставин подано в § 1 цього розділу.

Суб'єктивна сторона розглянутого злочину має складний характер. Аналіз судової практики показує, що руйнування, пошкодження, приведення предмета у непридатний стан іншим способом може створюватися як з прямим, так і з непрямим умислом. Що стосується наслідків, то психічне ставлення до них може виражатися як в умислі, так і в необережності. Отже, цей злочин може вчинюватися як у рамках однієї форми вини — умислу, так і складної форми вини — умисел стосовно дій і необережність до наслідків.

Суб'єктом злочину є особа, яка досягла 14 років.

Угон або захоплення залізничного рухомого складу, повітряного, морського чи річкового судна (ст. 278 КК). Стаття має три частини. У частині 1 ст. 278 КК встановлена відповідальність за угон або захоплення залізничного рухомого складу, повітряного, морського чи річкового судна.

Предметом злочину є пасажирський чи вантажний потяг, локомотив, дрезина і т. ін. Повітряним судном вважається літальний апарат, підтримуваний в атмосфері за рахунок його взаємодії з повітрям (літаки, вертольоти, дирижаблі і т. ін.). До морських і річкових належать пасажирські, вантажні, рибальські, допоміжні (буксири), рятувальні та інші судна. Для кваліфікації не має значення відомча належність зазначених засобів.

Об'єктивна сторона даного злочину виражається в угоні або захопленні названих транспортних засобів. Під угоном слід розуміти протиправне заволодіння транспортним засобом для здійснення поїздки на ньому або самовільне використання транспортного засобу. Угон може здійснюватися як з місця стоянки транспортного засобу, так і під час руху. Інколи угон можуть здійснювати машиністи, льотчики, капітани, члени екіпажу, які управляють транспортним засобом. Захоплення — це протиправне заволодіння транспортним засобом будь-якою особою із застосуванням насильства чи погроз для здійснення поїздки на ньому, зміни напрямку руху і т. д. Закінченим даний злочин визнається з урахуванням виду транспорту. Приміром, угон повітряного судна буде закінченим після заволодіння ним, запуску двигунів і початку руху. Якщо угон здійснюють члени екіпажу під час польоту, то закінченим злочин вважається з моменту відхилення від маршруту або відмови виконувати вказівки органів керування польотом. Аналогічно

слід вирішувати це питання на залізничному і водному транспорті.

Суб'єктивна сторона злочину виражається в прямому умислі. Винна особа усвідомлює фактичні ознаки скоєного діяння, розуміє їх суспільно небезпечний і протиправний характер і бажає вчинити такі дії.

Суб'єктом даного злочину є особа, яка досягла 14-річного віку.

Частина 2 ст. 278 КК встановлює відповідальність за ті самі дії, вчинені за попередньою змовою групою осіб або поєднані з насильством, яке не є небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого; а ч. 3 — вчинені організованою групою або поєднані з насильством, небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого, або такі, що спричинили загибель людей чи інші тяжкі наслідки.

Якщо угон чи захоплення транспортного засобу поєднаний зі здійсненням інших більш тяжких злочинів, то вчинене кваліфікується за сукупністю злочинів.

Блокування транспортних комунікацій, а також захоплення транспортного підприємства (ст. 279 КК). Стаття має три частини. У частині 1 ст. 279 КК подано опис ознак об'єктивної сторони складу злочину. Це блокування транспортних комунікацій шляхом улаштування перешкод, відключення енергопостачання чи іншим способом, яке порушило нормальну роботу транспорту або створювало небезпеку для життя людей, або настання інших тяжких наслідків.

Предметом злочину є шляхи сполучення, споруди на них, транспортні засоби, засоби зв'язку і сигналізації, інші механізми та елементи залізничного, повітряного, водного, автомобільного, міського електротранспорту чи магістрального трубопровідного транспорту, а також вокзали, порти, станції і т. ін.

Блокування може здійснюватися шляхом розміщення на вулицях, дорогах, залізничних коліях, злітній смузі колод, шпал, каменів, залізо-бетонних конструкцій, транспортних засобів, сільськогосподарських, будівельних та інших механізмів, що не дають можливості рухатися транспортним засобам. Технічна система транспорту може бути паралізована шляхом припинення подачі паливно-мастильних матеріалів, води, газу, відключення електроенергії, засобів зв'язку, сигналізації чи авто-матики, що забезпечують керування транспортом, а також шляхом пере-криття доріг, вулиць за допомогою натовпу людей, стада тварин і т. п.

Наслідками блокування у ч. 1 ст. 279 КК названі: порушення нормальної роботи транспорту, а також створення небезпеки для життя людей або настання інших тяжких наслідків.

Суб'єктивна сторона злочину характеризується виною у формі прямого умислу стосовно дій. Що стосується наслідків, то вина може виражатися як в умислі, так і в необережності.

Суб'єктом злочину є особа, яка досягла 16-річного віку. Злочин можуть здійснювати і працівники транспорту, які обслуговують транспортні комунікації.

Частина 2 ст. 279 КК встановлює відповідальність за захоплення вокзалу, аеродрому, порту, станції або іншого транспортного підприємства, установи чи організації.

Предметом цього злочину є зазначені в статті об'єкти та інші транспортні підприємства, наприклад, будівлі в яких можуть розташовуватися засоби зв'язку, сигналізації, автоматизовані системи управління транспортом, диспетчерська і т. ін.

З об'єктивної сторони захоплення — це заволодіння будинком чи його частиною із застосуванням насильства або погроз до працівників транспорту, інших осіб і встановлення контролю над ним. Заподіяння при захопленні легких тілесних ушкоджень охоплюється складом даного злочину. При застосуванні психічного насильства винні можуть погрожувати вбивством, заподіянням тілесних ушкоджень різної тяжкості. Закінченим цей злочин визнається з моменту встановлення контролю над вокзалом, станцією, портом або над якоюсь частиною будинку, що має важливе значення для

нормального функціонування технічної системи транспорту.

У частині 3 ст. 279 КК встановлено відповідальність за дії, передбачені частинами 1 або 2 цієї статті, якщо вони спричинили загибель людей або інші тяжкі наслідки.

Примушування працівника транспорту до невиконання своїх службових обов'язків (ст. 280 КК). Стаття містить три частини. У частині 1 ст. 280 КК подано опис ознак об'єктивної сторони складу злочину. Це примушування працівника залізничного, повітряного, водного, автомобільного, міського електричного чи магістрального трубо-провідного транспорту до невиконання своїх службових обов'язків шляхом погрози вбивством, заповіданням тяжких тілесних ушкоджень або знищенням майна цього працівника чи близьких йому осіб.

Примушування — це вимога, пред'явлена до працівника транспорту не виконувати покладені на нього обов'язки, що супроводжується погрозами. Потерпілим у цьому злочині може бути будь-який працівник транспорту. Це, наприклад, особи, які керують транспортними засобами або забезпечують безпеку руху й експлуатації, здійснюють ремонт, обслуговування, підготовку до випуску в рейс чи на лінію транспортних засобів. Це можуть бути і керівники транспортних підприємств, структурних підрозділів, начальники служб тощо. Близькими до зазначених працівників особами є: батьки, дружина (чоловік), діти, рідні брати і сестри, дід, бабка, онуки. Погроза може бути виражена словами, телефоном, у листі, шляхом демонстрації зброї чи іншим способом. Вона може бути доведена до відома потерпілого особисто або через третіх осіб.

Злочин вважається закінченим з моменту пред'явлення вимоги, пов'язаної з погрозою до працівника транспорту чи близьких йому осіб.

Суб'єктивна сторона злочину характеризується прямим умислом. Винна особа усвідомлює, що примушує працівника транспорту до невиконання своїх службових обов'язків, розуміє протиправність учиненого і бажає вчинити такі дії.

Суб'єктом злочину є особа, яка досягла 16-річного віку. Якщо при-мушування здійснює службова особа щодо своїх підлеглих, то за наявності відповідних ознак відповідальність настає за сукупністю і за службовий злочин.

У частині 2 ст. 280 КК встановлена відповідальність за ті самі дії, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб; у ч. 3 — вчинені організованою групою або поєднані з насильством, небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого, або такі, що спричинили за-гибель людей чи інші тяжкі наслідки.

Порушення правил повітряних польотів (ст. 281 КК). Стаття має три частини. У частині 1 ст. 281 КК подано опис об'єктивних ознак складу злочину, що виявляються в порушенні правил безпеки польотів повітряних суден особами, які не є працівниками повітряного транспорту, якщо це створило небезпеку для життя людей або настання інших тяжких наслідків. Як видно з тексту диспозиції статті, об'єктивна сторона злочину характеризується трьома ознаками: 1) діянням; 2) наслідками; 3) причинним зв'язком між діянням і наслідками.

Діяння — це дія чи бездіяльність, яка полягає в порушенні правил при зльоті і посадці літального апарата, у недотриманні висоти польоту, коридору, у перевищенні швидкості тощо.

Наслідком злочину виступає реальна загроза життю людей або настання інших тяжких наслідків.

Обов'язковою ознакою об'єктивної сторони є причинний зв'язок між порушенням і створенням небезпеки настання названих наслідків.

Суб'єктивна сторона злочину характеризується психічним ставленням винного до факту порушення правил безпеки польотів і його наслідків. Порушення правил може бути умисним або необережним (прямий умисел або злочинна недбалість). Вина до тяжких

наслідків може бути тільки необережною (злочинна самовпевненість або не-дбалість).

Суб'єктом даного злочину є пілот, член екіпажу, який не є працівником повітряного транспорту. За цією ознакою слід проводити від-межування цього злочину від передбаченого ст. 276 КК, де суб'єктом виступає працівник повітряного транспорту.

У частині 2 ст. 281 КК встановлена більш сувора відповідальність за ті самі діяння, якщо вони спричинили потерпілому середньої тяжкості тілесні ушкодження або завдали великої матеріальної шкоди; у ч. 3 — якщо вони спричинили загибель людей або інші тяжкі наслідки.

Порушення правил використання повітряного простору (ст. 282 КК). Стаття має три частини. У частині 1 ст. 282 КК подано опис об'єктивних ознак складу злочину, які виражаються в порушенні правил пуску ракет, проведенні всіх видів стрільби, вибухових робіт або вчиненні інших дій у повітряному просторі, якщо це створювало загрозу безпеці повітряних польотів.

Об'єктивна сторона злочину характеризується трьома ознаками: а) діянням; б) наслідками; в) причинним зв'язком між діянням і на-слідками.

Діяння виражається в порушенні правил пуску ракет. Розрізняють сигнальні, навчальні і бойові ракети або такі, які мають інше наукове чи господарське призначення. Проведення всіх видів стрільби може відбуватися як на землі, так і в повітрі, на полігонах, у тирах з різних видів вогнепальної зброї, а вибухових робіт — при будівництві тунелів, доріг, виконанні гірничих робіт і т. ін.

У повітряному просторі також можуть здійснюватися різні роботи, наприклад, при будівництві, монтажі, ремонті чи обслуговуванні різних веж, вишок, труб та інших об'єктів. Для виконання цих робіт можуть використовуватися вертольоти, крани, лебідки й інше устаткування. Виконання вказаних видів робіт має здійснюватися з дотриманням

відповідних правил, узгоджуватися з усіма власниками літальних апаратів, а також іншими органами, що здійснюють управління польотами повітряних суден.

Суб'єктивна сторона злочину характеризується виною до факту порушення та його наслідків. Порушення може бути допущено як умисно, так і з необережності (прямий умисел чи злочинна недбалість). Що стосується наслідків порушення, то вина до них може бути тільки необережною (злочинна самовпевненість або недбалість).

Суб'єктом злочину може бути особа, яка досягла 16-річного віку.

У частині 2 ст. 282 КК передбачена відповідальність за ті самі діяння, якщо вони спричинили потерпілому середньої тяжкості чи тяжке тілесне ушкодження або завдали великої матеріальної шкоди; у ч. 3 — якщо вони спричинили загибель людей.

Самовільне без нагальної потреби зупинення поїзда (ст. 283 КК). Стаття має дві частини. У частині 1 ст. 283 КК подано опис об'єктивних ознак складу злочину як самовільного без нагальної потреби зупинення поїзда стоп-краном чи шляхом роз'єднання повітряної гальмової магістралі або іншим способом, якщо це створювало загрозу загибелі людей чи настання інших тяжких наслідків або заподіяло шкоду здоров'ю потерпілого.

Об'єктивна сторона злочину характеризується трьома ознаками: а) діянням; б) наслідками; в) причинним зв'язком між діянням і наслідками.

Діяння найчастіше виражається в самовільній зупинці поїзда без потреби, тобто екстремальної ситуації. Така ситуація може виникнути, наприклад, при пожежі, коли створюється загроза для життя і здоров'я людей, або при несправностях рухомого складу, які загрожують безпеці руху залізничного транспорту.

Зупинка поїзда може здійснюватися стоп-краном або шляхом роз'єднання повітряної гальмової магістралі чи іншим способом, на-приклад подачею помилкових сигналів зупинки, переключення зеле-ного сигналу, що дозволяє рух, на червоний — що його забороняє, вмикання автоблокування, а також за допомогою ручного гальма.

Суб'єктивна сторона злочину полягає у прямому умислі. Винний розуміє, що він самовільно без потреби, протиправно зупиняє поїзд і бажає цього. Вина до наслідків може бути тільки необережною.

Суб'єктом злочину є особа, яка досягла 16-річного віку.

У частині 2 ст. 283 КК встановлена більш сувора відповідальність за ті самі дії, якщо вони спричинили загибель людей або інші тяжкі наслідки.

Ненадання допомоги судну та особам, що зазнали лиха (ст. 284 КК). З об'єктивної сторони злочин виражається в ненаданні допомоги капітаном судна в разі зіткнення з іншим судном екіпажу та пасажиром останнього, а також зустрінутим у морі або на іншому водному шляху особам, що зазнали лиха, якщо він мав можливість надати таку допомогу без серйозної небезпеки для свого судна, його екіпажу і пасажирів.

Обов'язок капітана надавати допомогу виникає при зіткненні суден, а також коли на шляху судна зустрічаються особи, що зазнали лиха. Крім того, капітан і його екіпаж повинні мати реальну можливість надати таку допомогу без серйозної небезпеки для судна, пасажирів і його екіпажу.

Суб'єктивна сторона злочину полягає в прямому умислі до факту ненадання допомоги. Винний усвідомлює, що судно чи люди зазнали лиха та потребують допомоги і що він повинен і має можливість нада-ти їм допомогу, але не робить цього.

Суб'єктом даного злочину є тільки капітан судна.

Неповідомлення капітаном назви свого судна при зіткненні суден (ст. 285 КК). З об'єктивної сторони злочин виявляється в неповідомленні капітаном судна іншому судну, що зіткнулося з ним на морі, назви і порту приписки свого судна, а також місця свого відправлення та призначення, незважаючи на наявність можливості подати ці відомості. Капітан може повідомити ці відомості в будь-якій формі (усно, письмово, по радіо, телеграфом тощо). Обов'язковою ознакою об'єктивної сторони є місце зіткнення суден — на морських шляхах.

Суб'єктивна сторона злочину виражається тільки в прямому умислі.

Суб'єктом злочину є капітан судна.

---

§ 3. Злочини, які посягають на безпеку руху та експлуатації автотранспорту і міського електротранспорту

Порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами (ст. 286 КК). Стаття має три частини. У частині 1 подано опис об'єктивної сторони складу злочину. Це порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особою, яка керує транспортним засобом, що спричинило потерпілому середньої тяжкості тілесне ушкодження.

У примітці до цієї статті перераховані транспортні засоби, на яких може бути вчинений цей злочин. До них належать усі види автомобілів, трактори та інші самохідні машини, трамваї і тролейбуси, а також мотоцикли та інші механічні транспортні засоби.

Серед автомобілів є вантажні і легкові, машини спеціального призначення — санітарні, пожежні, спортивні, автокрани, навантажувачі, вишки, поливальні, а також автобуси. Трактори — це гусеничні або колісні самохідні машини, призначені для перевезення вантажів, а також виконання різноманітних робіт — сільськогосподарських, будівельних, лісових тощо. Інші самохідні машини призначені для будівельних, дорожніх, сільськогосподарських та інших робіт — грейдери, комбайни, бульдозери, крани, екскаватори і т. д. Трамваї і тролейбуси (пасажирські, вантажні, колієукладальні, ремонтні, спеціального обслуговування) належать до міського електротранспорту і їх рух здійснюється відповідно до Правил дорожнього руху. Мотоцикли і мото-ролери (дорожні, спортивні, спеціального призначення) можуть бути з боковим причепом та без нього. Вони повинні мати двигун з робочим обсягом 50 куб. см і більше. Сюди також слід віднести мотоколяски та інші транспортні засоби, дозволена максимальна маса яких не перевищує 400 кг^[1]. До інших механічних транспортних засобів, які приводяться в рух за допомогою двигуна, належать різного роду всюдиходи, аеросани, амфібії й інші, крім мопедів, тобто двоколісних транспортних засобів, які мають двигун з робочим обсягом до 50 куб. см.

Об'єктивна сторона злочину характеризується трьома ознаками: а) діянням; б) наслідками; в) причинним зв'язком між діянням і наслідками.

Діяння (дія чи бездіяльність) полягає в порушенні правил безпеки руху або експлуатації транспорту.

Порушення правил безпеки руху може полягати в перевищенні швидкості, порушенні правил обгону, об'їзду перешкод, проїзду перехрестя, користування світловими приладами, буксирування, а також їзди з причепом і т.д. Порушення правил експлуатації може полягати в недотриманні вимог технічних умов експлуатації, у порушенні порядку перевезення пасажирів, у неправильному завантаженні, укладанні і закріпленні вантажів. За статтею 286 КК кваліфікуються лише такі порушення правил експлуатації, які пов'язані з безпекою руху транспортних засобів. Тому не можуть кваліфікуватися за цією статтею порушення таких правил експлуатації, що не пов'язані з безпекою руху. Це, наприклад, порушення термінів технічного обслуговування транспорту або недотримання вимог при застосуванні видів паливно-мастильних та інших матеріалів тощо. Порушення вимог законодавства про охорону праці, а також порушення правил безпеки при виконанні вантажно-розвантажувальних, сільськогосподарських, будівельних та інших робіт не підпадає під ознаки ст. 286 КК.

Потрібно розрізняти транспортні засоби, які призначені тільки для перевезення вантажів і пасажирів від інших самохідних машин (трак-тори, комбайни, бульдозери, грейдери і т.п.). Перші завжди рухаються згідно з Правилами дорожнього руху. Інші самохідні машини можуть використовуватися для перевезення вантажів, а також для виконання різних робіт (сільськогосподарських, дорожніх, будівельних та ін.). Якщо такі машини перебувають у транспортному стані, їхній рух здійснюється відповідно до Правил дорожнього руху. Виконання такими машинами інших робіт у процесі руху регламентується іншими правилами та інструкціями, порушення яких при певних умовах може кваліфікуватися за іншими статтями КК.

Відповідальність за ст. 286 КК диференційована залежно від тяжкості наслідків, які настали. У частині 1 йдеться про середньої тяжкості тілесні ушкодження, у ч. 2 — про тяжкі тілесні ушкодження або загибель потерпілого, у ч. 3 — про загибель декількох осіб.

Причинний зв'язок між діянням і наслідками, що настали, є обов'язковою ознакою об'єктивної сторони цього злочину.

Суб'єктивна сторона даного злочину визначається складністю об'єктивної сторони. У зв'язку з цим психічне ставлення особи слід визначати як до факту порушення правил, так і до наслідків цього порушення. Порушення правил може бути вчинене з прямим умислом або зі злочинною недбалістю. До наслідків ставлення може бути тільки необережним (злочинна самовпевненість або недбалість).

Суб'єктом злочину є особа, яка керує транспортним засобом і яка досягла 16-річного віку. Під час навчальної їзди в автомобілях з подвійним керуванням суб'єктом злочину може бути визнаний інструктор, який навчає курсанта.

Випуск в експлуатацію технічно несправних транспортних засобів або інше порушення правил їх експлуатації (ст. 287 КК). У диспозиції статті описані ознаки об'єктивної сторони складу злочину: випуск в експлуатацію завідомо технічно несправних транспортних засобів, допуск до керування транспортним засобом особи, яка перебуває в стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують її увагу та швидкість реакції, або не має права на керування транспортним засобом, чи інше грубе порушення правил експлуатації транспорту, що забезпечують дорожній рух, вчинене особою, відповідальною за технічний стан або експлуатацію транспортних засобів, якщо це спричинило потерпілому середньої тяжкості тілесне ушкодження, тяжке тілесне ушкодження або його смерть.

У КК законодавець назвав види транспортних засобів, на яких може вчинятися цей злочин (примітка до ст. 286 КК).

Об'єктивна сторона злочину характеризується трьома ознаками: а) діянням; б) наслідками; в) причинним зв'язком між діянням і наслідками.

Діяння (дія або бездіяльність) характеризується випуском в експлуатацію технічно несправних транспортних засобів, тобто дозволом на виїзд у рейс чи поїздки транспортного засобу, що має несправності гальмової системи, кермового керування, зовнішніх світлових приладів, склоочисників, коліс тощо.

Допуск до керування транспортним засобом особи, яка перебуває у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують її увагу та швидкість реакції. Керування — це безпосереднє виконання особою функцій водія під час руху, тобто коли особа, сівши за кермо, приводить транспортний засіб у рух.

Для кваліфікації злочину не має значення місце керування транспортним засобом — це може бути шлях, вулиця, місце стоянки авто-мобіля, двір, територія підприємства і т. д.

Допуск до керування транспортним засобом особи, яка не має права на керування, має місце тоді, коли така особа взагалі не має по-свідчення водія, або позбавлена прав водія, або не має відповідного дозволу (категорії) для керування певним видом транспорту.

Інше грубе порушення правил експлуатації транспорту може виражатися в порушенні режиму роботи водіїв, у невиконанні інших вимог, які забезпечують безпеку експлуатації транспорту, у випуску в рейс із важкими умовами руху водіїв, кваліфікація яких не відповідає підвищеним вимогам, у невиконанні вимог щодо регулярного медичного огляду водіїв.

Наслідками злочину є середньої тяжкості, тяжке тілесне ушкодження, загибель однієї і більше осіб. Встановлення причинного зв'язку в цьому злочині має деяку складність, оскільки має опосередкований характер. Шкідливі наслідки спричиняються не безпосередньо винним, а діянням іншої особи — водієм транспортного засобу.

Суб'єктивна сторона злочину характеризується складною формою вини. Завідомість, яка зазначена в диспозиції статті стосовно діяння, означає, що особі відомо про безумовну, явну технічну несправність транспортного засобу, про інші грубі порушення правил експлуатації, які забезпечують безпеку руху. Усвідомлюючи суспільну небезпеку та протиправність своєї поведінки і діючи таким чином, винний бажає вчинити вказане у статті діяння.

Психічне ставлення особи до суспільно небезпечних наслідків виражається в необережності (злочинна самовпевненість або недба-лість).

Суб'єктом злочину є службові особи підприємств і організацій, які відповідають за технічний стан і експлуатацію транспортних засобів (головний інженер, інженер з безпеки руху транспорту, начальник колони, механік гаража або маршруту), водії, за якими закріплений транспортний засіб, що належить різним організаціям чи фізичним особам, а також власники транспортних засобів.

Порушення правил, норм і стандартів, що стосуються забезпе-чення дорожнього руху (ст. 288 КК). У диспозиції статті злочин ви-кладено як порушення правил, норм і стандартів, що стосуються забезпечення дорожнього руху, вчинене особою, відповідальною за будівни-цтво, реконструкцію, ремонт чи утримання автомобільних доріг, вулиць, залізничних переїздів, інших дорожніх споруд, або особою, яка виконує такі роботи, якщо це порушення спричинило потерпілому середньої тяжкості тілесне ушкодження, тяжке тілесне ушкодження або смерть.

З об'єктивної сторони злочин характеризується трьома ознаками: а) діянням (дія або бездіяльність); б) наслідками; в) причинним зв'язком між діянням і наслідками.

Діяння полягає в порушенні правил, норм і стандартів при будів-ництві, реконструкції, ремонті або утримуванні автомобільних доріг. Наслідками даного злочину можуть бути середньої тяжкості тілесні ушкодження, тяжке тілесне ушкодження, смерть потерпілого.

Причинний зв'язок у цьому злочині має, як правило, опосередко-ваний характер.

Суб'єктивна сторона розглянутого злочину визначається склад-ністю його об'єктивної сторони. Вина до порушення правил, норм і стандартів може бути як умисною (прямий умисел), так і необереж-ною (злочинна недбалість). Психічне ставлення винного до суспільно небезпечних наслідків може виражатися тільки в необережності (зло-чинна самовпевненість або недбалість).

Суб'єкт злочину — особа, яка досягла 16-річного віку, відповідаль-на за будівництво, реконструкцію, ремонт, утримання

автомобільних доріг, вулиць, залізничних переїздів, мостів, шляхопроводів та інших дорожніх споруд, а також особа, яка виконує такі роботи.

Незаконне заволодіння транспортним засобом (ст. 289 КК). Стаття містить чотири частини і примітку. У частині 1 ст. 289 КК злочин визначено як незаконне заволодіння транспортним засобом. Пере-лік транспортних засобів, які є предметом злочину, подано в примітці до ст. 286 КК.

Відповідно до примітки ст. 289 КК під незаконним заволодінням транспортним засобом слід розуміти вчинене умисно з будь-якою метою протиправне вилучення будь-яким способом транспортного засобу у власника чи користувача всупереч їх волі.

Вилучення транспортного засобу може здійснюватися шляхом за-пуску двигуна, буксирування, завантажування на інший транспортний засіб.

Заволодіння може здійснюватися таємно або відкрито, шляхом об-ману або зловживання довірою. Воно може мати місце під час руху транспортного засобу, коли винний установлює контроль і примушує водія виконувати його розпорядження і рухатися в зазначеному на-прямку. Заволодіння має протиправний характер. Це означає, що вин-ний не має права на використання транспортного засобу для поїздки на ньому. Протиправність відсутня у випадках, коли поїздка на тран-спортному засобі відбувається в стані крайньої необхідності, напри-клад, для доставки важкохворого в лікарню або для усунення небез-пеки, яка виникла внаслідок пожежі, повені і т. ін.

Закінченим злочин визнається з моменту запуску двигуна і почат-ку руху або після початку буксирування без запуску двигуна. Проник-нення в гараж чи у транспортний засіб, спроба запустити двигун по-винні розглядатися як замах на заволодіння транспортним засобом. Якщо заволодіння транспортним засобом вчинюється під час руху, то закінченим цей злочин є з моменту встановлення контролю над тран-спортним засобом.

Суб'єктивна сторона злочину виражається тільки в прямому умис-лі. Заволодіння може відбуватися з будь-якою метою: для привласнен-ня транспортного засобу, для доставки вантажу, для того щоб доїхати до певного місця або просто покататися і т. п.

Суб'єктом злочину, передбаченого ч. 1 ст. 289 КК, є особа, яка досягла 16-річного віку, а злочинів, передбачених частинами 2 та 3 цієї статті, — 14-річного віку. Судова практика не визнає суб'єктом цього злочину членів сім'ї власника транспортного засобу, водіїв, за якими такий засіб закріплений, а також службових осіб, наділених повноваженнями щодо користування чи експлуатації транспортних засобів.

У частині 2 ст. 289 КК передбачена відповідальність за ті самі дії, вчинені повторно, або за попередньою змовою групою осіб, або поєднані з насильством, що не є небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого, або з погрозою застосування такого насильства, або вчинені з проникненням у приміщення чи інше сховище, або якщо вони завдали значної матеріальної шкоди потерпілому.

Відповідно до другого абзацу примітки ст. 289 КК під повторністю слід розуміти вчинення таких дій особою, яка раніше вчинила незаконне заволодіння транспортним засобом або злочин, передбачений статтями 185, 186, 187, 189-191, 262, 410 КК. Не має значення, чи були ці злочини закінченими, чи один з них був замахом або готуванням до злочину, притягувалася ця особа до кримінальної відповідальності за перший злочин чи ні. Неодноразові спроби вчинити цей злочин, якщо це відбувається в одному місці з невеликим проміжком часу між спробами, не є повторним заволодінням транспортним засобом.

Заволодіння транспортним засобом за попередньою змовою групою осіб має місце у тих випадках, коли дві і більше особи заздалегідь домовились про спільне його вчинення незалежно від того, хто з них керував транспортним засобом. Домовленість повинна бути до початку вилучення транспортного засобу. Особи, які беруть участь у вчиненні цього злочину, повинні визнаватися співвиконавцями, тобто вони спільним діянням заволодівають транспортним засобом. Не підлягають кримінальній відповідальності особи, які не брали участі у вилученні транспортного засобу, але після заволодіння ним здійснювали поїздки на цьому транспортному засобі.

Характеристику насильства або погрози його застосування подано в § 1 даного розділу.

Заволодіння транспортним засобом із проникненням у приміщення або інше сховище означає вторгнення в приміщення або інше сховище з метою заволодіння транспортним засобом. Воно може здійснюватися таємно, відкрито, з подоланням перешкод чи опору потерпілого, шляхом обману або підкупу людей усупереч волі особи, яка охороняє транспортні засоби.

Приміщення — це різного роду будівлі, споруди, призначені для розміщення транспортних засобів або іншого майна. Інше сховище — це призначені для постійного або тимчасового збереження (стоянки) транспортних засобів ділянки території, які обладнані огорожею, навісом, іншими технічними засобами чи забезпечені охороною.

Дії, які завдали значної матеріальної шкоди потерпілому, передбачені ч. 2 ст. 289 КК як кваліфікуюча ознака. Відповідно до п. 3

при-мітки до цієї статті, матеріальну шкоду слід визнавати значною в разі заподіяння реальних збитків на суму від 100 до 250 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Згідно з п. 17 постанови Пленуму Верховного Суду України від 23 грудня 2005 р. № 14 «Про практику застосування судами України за-конодавства у справах про деякі злочини проти безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту, а також про адміністративні право-порушення на транспорті», реальними збитками є втрати, яких особа зазнала у зв'язку зі знищенням або пошкодженням речі, а також втра-ти, що вона зробила або мусить зробити для відновлення свого пору-шеного права.

Частина 3 ст. 289 КК встановлює більш сувору відповідальність за заволодіння транспортним засобом організованою групою, або яке поєднане з насильством, небезпечним для життя чи здоров'я потерпі-лого, або з погрозою застосування такого насильства (див. § 1 цього розділу), або якщо вони завдали великої матеріальної шкоди. Що сто-сується останньої обставини, то відповідно до п. 3 примітки до цієї статті — це заподіяння реальних збитків на суму понад 250 неоподат-ковуваних мінімумів доходів громадян.

Частина 4 цієї статті передбачає спеціальний вид звільнення від кримінальної відповідальності особи, яка вперше вчинила дії, перед-бачені цією статтею (за винятком випадків незаконного заволодіння транспортним засобом із застосуванням будь-якого насильства до по-терпілого чи погрозою застосування такого насильства). При цьому особа повинна добровільно заявити про це правоохоронним органам, повернути транспортний засіб власнику та повністю відшкодувати завдані збитки. Таке звільнення може здійснювати тільки суд.

Знищення, підробка або заміна номерів, вузлів та агрегатів транспортного засобу (ст. 290 КК). У диспозиції статті об'єктивна сторона описана як знищення, підробка або заміна ідентифікаційного номера, номерів двигуна, шасі або кузова, або заміна без дозволу від-повідних органів номерної панелі з ідентифікаційним номером тран-спортного засобу.

Безпосереднім об'єктом цього злочину є суспільні відносини, які забезпечують порядок реєстрації транспортних засобів, вірогідність номерів їхніх основних частин і агрегатів. Предметом є двигун, кузов, шасі чи номерна панель, на яких заводським способом позначені но-мери. При реєстрації транспортних засобів ці номери заносяться у тех-нічний паспорт, завдяки чому цей засіб може бути ідентифіковано. При знищенні номерів прибираються всі цифри чи букви з агрегату, а при підробці змінюється одна чи кілька цифр або букв.

Суб'єктивна сторона злочину виражається в прямому умислі.

Суб'єктом злочину є особа, яка досягла 16 років.

---

§ 4. Інші злочини, які посягають на безпечну роботу транспорту

Порушення чинних на транспорті правил (ст. 291 КК). У дис-позиції ст. 291 КК злочин визначено як порушення чинних на транспорті правил, що забезпечують рух, а також правил, норм і стандартів виготовлення, переобладнання, ремонту транспортних засобів, якщо це спричинило загибель людей або інші тяжкі наслідки.

Злочин може мати місце на всіх видах механічного транспорту. Об'єктивна сторона цього злочину характеризується трьома ознаками: а) діянням; б) наслідками; в) причинним зв'язком між ними.

Діяння. Порушення чинних на транспорті правил визначається умовами роботи даного виду транспорту. Воно може вчинюватися при використанні гужового транспорту, прогоні худоби через залізничні колії, проїзді сільськогосподарських та інших машин через залізничні колії у невстановлених місцях, у переході вулиці, дороги у невстановленому місці або на заборонений сигнал світлофора тощо. Шляхом дії або бездіяльності можуть бути також порушені правила, норми і стандарти виготовлення, переобладнання, ремонту транспортних засобів.

Наслідки. Для кримінальної відповідальності досить загибелі хоча б однієї людини. До інших тяжких наслідків слід відносити заподіяння хоча б одному потерпілому тяжких тілесних ушкоджень або двом чи більше потерпілим середньої тяжкості тілесних ушкоджень; це також можуть бути випадки спричинення великої матеріальної шкоди. Для встановлення причинного зв'язку в суді нерідко призначаються експертизи.

Суб'єктивна сторона даного злочину характеризується психічним ставленням особи до вчиненого нею діяння і його наслідків. Порушення може бути як умисним (прямий умисел), так і необережним (злочинна недбалість). Що стосується наслідків, то вина щодо них може бути тільки необережною.

Суб'єктом злочину можуть бути пасажери, пішоходи, велосипедисти, погоничі і пастухи худоби, особи, які керують гужовим транспортом, які досягли 16-річного віку. Це також особи, які при виготовленні, переобладнанні, ремонті транспортних засобів порушили відповідні правила, норми і стандарти.

Пошкодження об'єктів магістральних нафто-, газо- та нафто- продуктопроводів (ст. 292 КК). Стаття складається з трьох частин. У частині 1 злочин визначено як пошкодження або руйнування магістральних нафто-, газо- та нафтопродуктопроводів, відводів від них, а також технологічно пов'язаних з ними об'єктів, споруд, засобів автоматики, зв'язку, сигналізації, якщо це спричинило порушення нормальної роботи зазначених трубопроводів або створило небезпеку для життя людей.

Предметом злочину є магістральні трубопроводи, відводи від них, інші об'єкти, технологічно пов'язані з трубопроводами, які забезпечують їх нормальне функціонування, а також споруди, засоби зв'язку, сигналізації, автоматики і т. ін.

Не є предметом цього злочину трубопроводи, які не належать до магістральних, а також водопроводи, аміакопроводи, каналізаційні та меліоративні мережі та ін.

Об'єктивна сторона цього злочину виявляється в діях, наслідках і причинному зв'язку між ними.

Дії особи виражаються у пошкодженні або руйнуванні зазначених у статті предметів.

Пошкодження — це протиправний вплив на предмет, що виводить з ладу окремі ділянки трубопроводу, споруди на них, засоби зв'язку, сигналізації, які забезпечують нормальне функціонування магістрального трубопроводу, внаслідок чого вони стають непридатними для експлуатації згідно зі своїм цільовим призначенням.

Руйнування — це протиправний вплив на об'єкт магістрального трубопроводу шляхом порушення його цілості і структури, внаслідок чого трубопровід стає непридатним для експлуатації. Слід мати на увазі, що трубопровід не може бути зруйнований. Зруйнованими можуть бути лише окремі споруди, агрегати, вузли, які забезпечують нормальне його функціонування.

Наслідком злочину є порушення нормальної роботи трубопроводу, коли він або взагалі не здійснює транспортування нафти, газу чи нафтопродуктів, або хоча і працює, але не на проектну потужність.

Окрім того, у ч. 1 цієї статті наслідком вважається і створення загрози для життя людей.

Закінченим цей злочин є з моменту пошкодження або руйнування предмета посягання і створення загрози настання тяжких наслідків.

Причинний зв'язок повинен бути встановлений між діями особи і порушенням нормальної роботи трубопроводів або створенням загрози для життя людей.

Суб'єктивна сторона цього злочину визначається його об'єктивною стороною. Пошкодження або руйнування може бути вчинено як умисно, так і необережно. Ставлення до наслідків також може бути умисним або необережним.

Суб'єктом злочину може бути особа, яка досягла 16-річного віку.

У частині 2 передбачена відповідальність за ті самі дії, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, а також загальнонебезпечним способом. Останній має місце там, де діяння вчинюється шляхом вибуху, підпалу, затоплення та іншими способами, що значно підвищує суспільну небезпечність злочину.

Частина 3 встановлює відповідальність за пошкодження або руйнування трубопроводів, якщо вони спричинили загибель людей, інші нещасні випадки з людьми або призвели до аварії, пожежі, значного забруднення довкілля чи інші тяжкі наслідки, або вчинені організованою групою.

Більшість зазначених ознак уже розглядалися в § 1 цього розділу. Що стосується значного забруднення довкілля, то при його

визначенні слід враховувати розмір збитків, заподіяних довкіллю, а також чи призвело забруднення до захворювання людей, до знищення тварин або рослин, на якій площі відбулося забруднення, зокрема слід враховувати збитки, пов'язані з витратами, необхідними для ліквідації наслідків забруднення.

Контрольні запитання

1. Що являє собою система транспортних злочинів?
2. На яких видах транспорту вчиняється злочин, передбачений ст. 276 КК?
3. У чому полягає діяння в цьому злочині?
4. Які наслідки можуть настати при вчиненні цього злочину?
5. Хто може бути суб'єктом цього злочину?
6. Що є предметом злочину, передбаченого ст. 277 КК?
7. У чому виявляється об'єктивна сторона цього злочину?
8. Чим відрізняється порушення правил повітряних польотів від злочину, передбаченого ст. 276 КК?

9. У чому виявляється об'єктивна сторона порушення правил використання повітряного простору?
10. Що слід розуміти під транспортними засобами у статтях 286, 287, 289 і 290 КК?
11. Якими нормативними актами регулюються безпека руху та експлуатація автотранспорту та міського електротранспорту?
12. Чим характеризується об'єктивна сторона злочину, передбаченого ст. 286 КК?
13. Хто може бути суб'єктом цього злочину?
14. Що таке випуск в експлуатацію технічно несправних транспортних засобів та інші порушення правил їх експлуатації?
15. Які особливості причинного зв'язку в цьому злочині та хто може бути його суб'єктом?
16. У чому виявляється об'єктивна сторона злочину, передбаченого ст. 288 КК?
17. Хто може бути суб'єктом цього злочину?
18. У чому виявляється незаконне заволодіння транспортним засобом?
19. Які особи не визнаються суб'єктом цього злочину?

20. Які умови звільнення від кримінальної відповідальності за вчинення цього злочину?

---

^[1] Див. п. 1.9 Правил дорожнього руху, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 10.10.2001 р. № 1306.